

забороняється самостійно вибирати вихідні дані для проведення експертизи.

Таким чином, виникає певна колізія між тим, що у КПК України зазначено, що для встановлення розміру немайнової шкоди, необхідно звернутися до експерта, а експерт не в змозі підрахувати даний розмір через недостатність вихідних даних.

Одним з шляхів подолання даної колізії вбачається ймовірний, приблизний розрахунок розміру компенсації моральної шкоди, який буде розраховано для 4 коефіцієнтів (простої, грубої необережності, прямого чи непрямого умислу). У висновку експерта буде зазначено, що за умови, якщо слідством/судом буде встановлено, що ступінь вини відповідача пов'язаний з простою/грубою необережністю, непрямым/прямим умислом, можливий розмір (грошовий еквівалент) компенсації моральної шкоди, заповідяній позивачу, складе ... грн. (або еквівалент ... мінімальних заробітних плат) (вказується чотири варіанти грошової суми).

Проте, такий розрахунок можливий лише у випадках, коли достовірно встановлено, що відсутня провина потерпілого, та події, що викликали проблематизацію життя позивача, виникли незалежно від його волевиявлення. В іншому разі, коли є відомості, що в діях потерпілого наявна груба необережність, яка сприяла виникненню або збільшенню шкоди, для розрахунку розміру моральної шкоди необхідно надати цю інформацію.

Одержано 28.10.2014

УДК 343.132

Іван Володимирович КУБАРЄВ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри криміналістики

Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОСВІДУВАННЯ

1. Належна законодавча регламентація кримінальної процесуальної діяльності є запорукою ефективного вирішення завдань, що стоять перед нею. Особливе місце в цієї діяльності займає інститут слідчих (розшукових) дій, проведення яких є центральним засобом збирання доказів стороною обвинувачення на досудовому розслідуванні, а тому вдосконалення його правового регулювання потребує подальшої уваги. Однією зі слідчих (розшукових) дій, передбачених чинним КПК України є освідування.

2. Законодавець не надає визначення освідування, зазначаючи, що слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Як

відомо, у багатьох випадках ця слідча (розшукова) дія є невідкладною та неповторною через високі ризики швидкого зникнення можливих слідів.

3. На відміну від КПК України 1960 року, новий кримінальний процесуальний закон приділив більше уваги регламентації освідуванню, що, безумовно, є моментом позитивним. Зокрема, на законодавчому рівні отримало вирішення питання, яке тривалий час було предметом дискусій науковців та практиків: щодо можливості застосування примусу під час освідування. Згідно діючого Кодексу у випадку відмови особи пройти освідування добровільно, воно проводить примусово (ч. 3 ст. 241 КПК України), і таке рішення законодавця, на мій погляд, є виваженим. Разом з тим, не дивлячись на надану законом можливість примусового освідування потерпілого та свідка, у тактичному плані слідчому доцільно застосувати її лише в самих крайніх випадках, коли можливості переконання вичерпані повністю.

4. В той же час деякі положення діючого КПК України, що регламентують освідування, викликають низку запитань. Так, законодавець передбачає проведення освідування підозрюваного, потерпілого та свідка, тобто пов'язує можливість здійснення цієї слідчої (розшукової) дії з набуттям особою певного процесуального статусу. Такий підхід, на мій погляд, знижує можливості аналізованого засобу доказування у розкритті та розслідуванні злочинів. По-перше, це пов'язано з процедурою набуття процесуального статусу підозрюваного. Так, згідно ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, затримана за підозрою у вчиненні злочину або повідомлена у встановленому порядку про підозру. Але процедура повідомлення про підозру займає певний строк, за який сліди на тілі особи можуть або зникнути або бути навмисно знищені і проведення освідування втратить сенс. З іншого боку підставою затримання особи за підозрою у вчиненні злочину є наявність слідів на її тілі, які мають бути належним чином зафіксовані шляхом освідування. Тобто виникає замкнуте коло: щоб виявити сліди для затримання особи та визнати її підозрюваним необхідно провести освідування, але щоб провести освідування особа вже має бути підозрюваним. По-друге, як вже зазначалося в науковій літературі (С. С. Клочуряк), наведене формулювання законодавця виключає можливість проведення освідування осіб, у відношенні яких здійснюється провадження щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру.

5. Освідування, особливо пов'язане з оголенням особи, суттєво зачіпає її право на особисту недоторканість. Тому як гарантію законності його проведення законодавець передбачив

відповідну юридичну підставу – постанову прокурора. Разом з тим, як вже зазначалось, освідування у багатьох випадках є дією невідкладною, зволікання з проведенням якої загрожує втратою важливих фактичних даних про розслідувану подію. Типовими у цьому відношенні є ситуації затримання на гарячому при отриманні хабара, предмета вимагання, збуті наркотиків тощо. Криміналістичні джерела рекомендують як найшвидше поряд з особистим обшуком проводити освідування затриманих. Ефективність цієї рекомендації багаторазово доведена практикою. Але у таких випадках не завжди є можливість заздалегідь отримати відповідне процесуальне рішення прокурора, іноді навіть невідомо кого саме буде затримано. Звернення ж за постановою до прокурора після затримання вимагає певного часу, за який сліди злочину можуть зникнути. Тому вважаю за доцільне передбачити в КПК України у невідкладних випадках проведення освідування за постановою слідчого з наступним повідомленням прокурора.

6. Не достатньо вдалим, на мій погляд, є і формулювання, згідно якого освідування проводиться для виявлення ознак злочину або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Зрозуміло, що законодавець мав на увазі неможливість встановлення під час освідування обставин, для яких має бути призначена експертиза (наприклад, ступінь тяжкості тілесних ушкоджень). Але за дослівного трактування може виникнути враження, що у випадку призначення експертизи та винесення на її вирішення певних питань, з'ясування цих питань шляхом освідування є недоцільним (наприклад, якщо буде призначатися судово-медична експертиза, яка поряд зі ступенем тяжкості, також визначить локалізацію та характер тілесних ушкоджень, проводити освідування з метою встановлення останніх не слід). Тобто формулювання статті може спонукати слідчого ігнорувати доказові можливості освідування у випадку призначення за цими ж обставинами експертизи. В той же час експертиза – процес доволі тривалий і замінити оперативне фіксування фактичних даних, необхідних для обґрунтування процесуальних рішень, шляхом освідування, як уявляється, не може.

7. Наведене дозволяє припустити, що вдосконалення процесуальної регламентації освідування дозволить більш ефективно використовувати у розслідуванні його доказовий потенціал, що буде сприяти ефективному вирішенню завдань кримінального судочинства. Зокрема, доцільно розглянути можливість передбачити в КПК України освідування особи, а не певної процесуальної фігури, та можливість його проведення у невідкладних випадках за постановою слідчого з наступним повідомленням прокурора.

Одержано 17.10.2014